

оборони, який вчинив злочин у вигляді самовільного залишення частини або місця служби через складні нестатутні відносини з товаришами по службі і командуванням частини, що виражалися в побоях або іншому насильству, примушення до виконання чужої роботи, вимагання грошей, речей, продуктів харчування, обмундирування шляхом насильства або під загрозою застосування насильства, жорстокому поводженні або систематичному приниженні особистої гідності військовослужбовця, катуванні та інших діях, що носять характер катування, що не утримувався в слідчому ізоляторі, проте відчуває на собі вплив військовослужбовців, які мають досвід кримінального життя.

Можна виділити такий основний соціально-організаційний захід запобігання злочинам, скоєних військовослужбовцями, а саме слід поступово зменшувати кількість військовослужбовців, які проходять службу за призовом, про те, щоб кількість військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, стало переважним. У перспективі має бути сформована контрактна професійна армія.

Список використаних джерел

1. Банников К.Л. Антропология экстремальных групп. Доминантні відносини серед військовослужбовців строкової служби 2002 року.
2. Curtis, 1975; Barker, 1993; Violence Culture, 1996; Hatty, 2000; Антропология насильства, 2001.

Котляренко Лідія Теодорівна,
професор Національного університету
оборони України імені Івана
Черняховського, доктор біологічних наук
Жеребко Віктор Степанович,
завідуючий відділом біологічних досліджень
та обліку Закарпатського НДЕКЦ МВС
України

ГЕНОМНА ІНФОРМАЦІЯ (ДНК) ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на початок війни у 2014 році в Міністерстві оборони України та Генеральному штабі Збройних сил України не було ні профільних фахівців-пошуковців, ні спеціалізованого підрозділу, ні експертно-медичної служби, які б сприяли ідентифікації невідомих тіл чи зниклих безвісти військовослужбовців. Тому керівництво Збройних сил України (далі ЗСУ) були змушені звертатися по допомогу до організацій, які мали у цій галузі досвід, зокрема, Делегації Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. Бюро

Центрального агентства Міжнародного Комітету Червоного Хреста з розшуку для міжнародного збройного конфлікту в Україні допомагало знайти зниклих безвісти, зокрема, як військових, так і цивільних осіб, живих і загиблих, позбавлених волі, що потрапили до рук противника [1].

Наприкінці вересня 2015 року було створено відділ пошукової роботи і паралельно працював Гуманітарний проєкт “Евакуація-200”, який займався пошуком та евакуацією тіл військовослужбовців. У 2022 році за завданням головнокомандувача ЗСУ у підрозділах цивільно-військового співробітництва, які беруть участь у здійсненні транспортування тіл полеглих захисників України, здійснено реформування вище вказаного проєкту в Гуманітарний проєкт “На щиті” [2].

Прийнятий Закон № 2391-IX “Про державну реєстрацію геномної інформації людини” (далі – Закон) у листопаді 2022 року є надзвичайно нагальним і необхідним як в умовах повномасштабної війни, так і в умовах мирного часу [3]. Під геномною інформацією людини (далі – геномна інформація) розуміються відомості про генетичні ознаки людини, тобто фактично це генетичні дані (зразки ДНК).

Ще до прийняття цього Закону можливість проведення молекулярно-генетичних експертиз передбачена рядом нормативно-правовими актами національного законодавства, проте для ідентифікації невпізнаних тіл чи для пошуку безвісти зниклого необхідно було дослідити зразки його близьких родичів (якщо вони є) або особисті речі. У випадку з родичами потрібно було отримати дозволи цих людей на оброблення їхніх персональних даних. І лише після цього можна було помістити їхні генетичні ознаки до бази даних ДНК для проведення пошуків на спорідненість [4]. Та чимало загиблих військовослужбовців не мають близьких родичів (батьків, дітей), з огляду на що ідентифікувати їх практично було неможливо.

Тепер в Україні цим Законом передбачено проведення обов’язкової та добровільної державної реєстрації геномної інформації. А саме ст. 8 Закону передбачається особливий порядок обов’язкового відбору біологічного матеріалу під час воєнного стану у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, а також членів добровольчих формувань територіальних громад. Саме ці категорії осіб належать до особливих груп ризику у період воєнного стану. Такий підхід дозволяє в умовах воєнного стану, у разі необхідності, проводити молекулярно-генетичну експертизу загиблих осіб, а отже членам їх сімей отримати тіло загиблого захисника для поховання. Відбір біологічного матеріалу цієї категорії проводиться за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. Не під час воєнного стану відбір буде здійснюватися за

бажанням особи, тобто добровільно, а саме на підставі заяви особи та за її згодою.

Державна реєстрація геномної інформації військовослужбовців в Україні повинна проводитися в декілька етапів:

- відбір та зберігання біологічного матеріалу людини;
- проведення молекулярно-генетичної експертизи (дослідження) біологічного матеріалу;
- внесення відомостей до Електронного реєстру геномної інформації людини (держателем якого є Міністерство внутрішніх справ України).

Тому для забезпечення належного обліку геномної інформації військовослужбовців необхідно визначити Порядок відбору та зберігання біологічного матеріалу у військовослужбовців ЗСУ (далі Порядок). Відбір біологічного матеріалу повинен здійснюватися із застосуванням сертифікованих засобів (систем) для відбору біологічних зразків із залученням уповноваженої особи у військових частинах (установах, закладах) ЗСУ та Територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (частина 4 статті 7 Закону). Порядок щонайменше має містити розділи щодо алгоритму та строків відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, умови та спосіб відбору біологічного зразка, його упакування, оформлення реєстраційних карток. Надзвичайно важливим є не лише відібрання біологічного зразка у військовослужбовця, а ще правильне дотримання вимог і умов зберігання відібраного біологічного матеріалу. Необхідно зауважити, що дані військовослужбовців не вносяться до реєстру одразу, вони знаходяться в його особовій справі та реєструються, а в разі наявності підстав для ідентифікації будуть підлягати вилученню для проведення молекулярно-генетичної експертизи.

Враховуючи масові порушення прав людини з якими Україна стикнулася з початком повномасштабного вторгнення російської федерації, прийнятий Закон “Про державну реєстрацію геномної інформації людини” і розробка Порядку відбору та зберігання біологічного матеріалу у військовослужбовців ЗСУ позитивно відзначиться на ефективному розслідування воєнних злочинів, пошуку зниклих безвісті та ідентифікації невпізнаних тіл.

Список використаних джерел

1. Як подати запит до МКЧХ про розшук родича: надаємо відповіді родинам. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/2022/06/14/poshuk-znykli-bezvisty-chervoniy-hrest-2022/>
2. Гумпроект із транспортування тіл загиблих військових перейменовано – “На щиті”. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/851790.html>
3. Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

4. Котляренко Л.Т., Кофанов А.В, Кофанова О.С., Жеребак В.С. Людина як носій ідентифікуючої біологічної інформації. Криміналістика і судова експертиза, 2021. Випуск 66. С. 1022-1033.

Лапкін Андрій Васильович,

доцент кафедри кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних
наук, доцент

Євтєєва Дарина Петрівна,

заступник директора з наукової роботи НДІ
вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук, старший
науковий дослідник

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення законності й обґрунтованості проведення оперативно-розшукової діяльності є актуальним питанням в усі часи. В умовах воєнного стану ця проблема набуває додаткових аспектів, обумовлених впливом війни на функціонування як органів, що провадять оперативно-розшукову діяльність, так і контролюючих їх інститутів. Однак при цьому важливо забезпечити, щоб засоби і форми контролю за проведенням оперативно-розшукової діяльності не стали обмеженими чи декларативними, а в повному обсязі забезпечували додержання прав людини та вимог закону в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Серед видів контролю за проведенням оперативно-розшукової діяльності традиційно виокремлюються три: судовий контроль, відомчий контроль та прокурорський нагляд. При цьому кожен з вказаних видів контролю має свої переваги та недоліки. Так, відомчий контроль є найбільш оперативним, однак має ризики впливу корпоративної солідарності на його об'єктивність і неупередженість. Прокурорський нагляд поступово відходить у минуле, поступаючись судовому контролю. Хоча його збереження й передбачено в Конституції України у вигляді «нагляду за негласними та іншими слідчими та розшуковими діями органів правопорядку», проте в цьому сенсі йдеться скоріше не про здійснення прокурором контролю, а про його активну й цілеспрямовану діяльність з організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням, в межах якої